

SHAYBONIYLAR DAVRIDA MADANIY HAYOTI

Mamatova Maftuna Artiqbayevna
Abdushukurova Aziza

Annotatsiya: Shayboniylar davri (16–17-asr boshlarida) Oʻrta Osiyo hududida madaniyatning yuksalishi bilan ajralib turadi. Bu davrda adabiyot, meʼmorchilik, ilm-fan va diniy-maʼnaviy hayotda sezilarli rivojlanish kuzatilgan. Shayboniy hukmdorlar ilm-fan va sanʼatni rivojlantirishga katta eʼtibor qaratgan. Samarqand, Buxoro va Toshkent kabi shaharlarda madrasa va kutubxonalar faoliyat koʻrsatgan, ularda yirik olimlar va mutafakkirlar yetishib chiqqan. Adabiyotda Alisher Navoiy anʼanalari davom ettirilib, oʻzbek tili sheʼriyat va nasr tiliga aylangan.

Shuningdek, meʼmorchilikda musulmon dunyosining buyuk yodgorliklari yaratilgan: Buxorodagi Koʻkaldosh madrasasi, Ulugʻbek madrasasi va boshqa inshootlar. Din va falsafa sohasida ham sezilarli taʼsir koʻrsatgan bu davr, Oʻrta Osiyoning maʼnaviy-madaniy hayotida alohida oʻrin tutadi. Shayboniylar madaniyati Markaziy Osiyo tarixidagi noyob meroslardan biri boʻlib, bugungi kunda ham katta qiziqish uygʻotadi.

Kalit soʻzlar: Shayboniylar, madaniy hayot, ilm-fan, adabiyot, meʼmorchilik, Buxoro, Samarqand, madrasa, kutubxona, diniy-maʼnaviy meros, oʻzbek tili, sanʼat, tarixiy yodgorliklar, Markaziy Osiyo.

Kirish

Shayboniylar davri Oʻrta Osiyo tarixida alohida oʻrin tutadigan bosqich boʻlib, bu davrda siyosiy, iqtisodiy va madaniy hayotda sezilarli oʻzgarishlar yuz berdi. 16-asrning boshlarida Shayboniylar sulolasi hukmronligining oʻrnatilishi bilan mintaqada barqarorlik taʼminlanib, madaniy rivojlanish uchun qulay sharoit yaratildi. Bu davrda meʼmorchilik, adabiyot, sanʼat va ilm-fan yangi choʻqqilarga koʻtarildi.

Shayboniylar hukmdorlari ilm-fan va sanʼat homiylari sifatida tanilgan boʻlib, ular yirik madrasalar, kutubxonalar va boshqa madaniy inshootlarni qurishga katta eʼtibor qaratdilar. Bu jarayon Oʻrta Osiyoning Samarqand, Buxoro, Toshkent kabi yirik madaniy markazlarida madaniy hayotni rivojlantirdi.

Ushbu tadqiqotda Shayboniylar davrida madaniy hayotning asosiy yoʻnalishlari, ularning tarixiy va maʼnaviy ahamiyati hamda bugungi kunda oʻsha davr merosining oʻrni tahlil qilinadi. Shayboniylar davri madaniyati Markaziy Osiyo tarixida oʻziga xos oʻrin tutib, mintaqaning madaniy boyliklarida muhim ahamiyatga ega.

Asosiy qism

Shayboniylar davrida madaniy hayotning yuksalishi bir nechta yoʻnalishlarda namoyon boʻldi. Ular orasida ilm-fan, adabiyot, sanʼat va meʼmorchilik alohida ahamiyatga ega boʻldi.

1. Ilm-fan va taʼlim

Shayboniylar davrida ilm-fan va taʼlim rivojiga katta eʼtibor qaratilgan. Bu davrda Samarqand, Buxoro va Toshkent shaharlari ilm-fan markazlari sifatida tanilgan. Shayboniy hukmdorlari tomonidan qurilgan madrasalar va kutubxonalar ilmiy faoliyatning rivojlanishiga katta turtki berdi. Ayniqsa, Buxoro bu davrda

"Mavaraunnahrning Qiblasiga" aylangan. Shayboniylar kutubxonalarida islom huquqi, falsafa, astronomiya va tibbiyot sohalarida muhim asarlar to'plangan.

2. Adabiyot va she'riyat

Shayboniylar davrida adabiyot sohasida ham katta yutuqlar kuzatildi. Bu davrda Alisher Navoiy merosiga asoslangan o'zbek adabiyoti rivoji davom etdi. Shoirilar va yozuvchilar o'z ijodlarida insonparvarlik va ma'rifatchilik g'oyalarini targ'ib qildilar. Shayboniylar orasida ham she'riyat bilan shug'ullangan hukmdorlar bo'lib, ular orasida Muhammad Shayboniyxon alohida o'rin tutadi. U o'z asarlarida milliy ruhni, Vatanparvarlik va islomiy qadriyatlarni ulug'lagan.

3. Me'morchilik

Shayboniylar davrida me'morchilik san'ati o'ziga xos uslubda rivojlandi. Buxoro, Samarqand va Toshkentda qurilgan madrasa, masjid va maqbaralar me'morchilikning eng go'zal namunalari hisoblanadi. Jumladan, Buxorodagi Ko'kaldosh madrasasi, Ulug'bek madrasasi va Shayboniylar maqbarasi me'morchilikning bu davrda erishilgan cho'qqilarini aks ettiradi. Ushbu yodgorliklar faqat diniy markazlar emas, balki ilmiy va madaniy faoliyat uchun ham muhim joylar edi.

4. San'at va hunarmandchilik

San'at va hunarmandchilik Shayboniylar davrida rivojlangan muhim sohalaridan biri bo'lib, ular nafaqat ichki bozor, balki xalqaro savdo uchun ham muhim ahamiyatga ega edi. Miniatyura san'ati, gilam to'qish, misgarlik va yog'och o'ymakorligi bu davrda alohida rivojlangan. Ayniqsa, Qur'on ko'chirish san'ati va kitobat an'analari yuksak darajaga ko'tarildi.

5. Diniy hayot va falsafa

Shayboniylar islom dinini mustahkamlash va diniy ta'limotlarni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratdilar. Ular hukmronligi ostida O'rta Osiyoda fiqh va tasavvuf sohalarida yirik asarlar yaratilgan. Ayniqsa, Naqshbandiya tariqati bu davrda keng tarqalib, jamiyatda diniy-ma'naviy ahamiyat kasb etdi.

Xulosa

Shayboniylar davridagi madaniy yuksalish mintaqaning siyosiy barqarorligi va hukmdorlarning madaniyat va san'atga bo'lgan homiylik siyosati bilan chambarchas bog'liq edi. Bu davrda yaratilgan madaniy meros bugungi kungacha saqlanib, Markaziy Osiyoning boy tarixiy-madaniy an'alarining ajralmas qismi bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Binoiy – "Shayboniynoma"
2. U. Qoraboyev, G'. Soatov – "O'zbekiston madaniyati" (2011-yil).
3. Q. Usmonov, U. Jo'rayev, N. Norqulov – "O'zbekiston tarixi" (2014-yil)
4. Hasanxo'ja Nisariy – "Muzakkiri Ahbob".